

Злата Жуковська,

студентка 4 курсу

ННІ філології та журналістики

Науковий керівник: **Г. С. Весельська,**

кандидат філологічних наук, асистент.

УЖИВАННЯ ЄДНАЛЬНИХ СПОЛУЧНИКІВ НА ШПАЛЬТАХ СУЧАСНИХ ГАЗЕТ ЖИТОМИРЩИНИ

У статті проаналізовано систему єднальних сполучників на шпальтах сучасних газет Житомирщини; зафіксовано найуживаніші з них та визначено особливості їхнього функціонування.

Останнім часом у мові української преси та художньої літератури звертають посилено увагу на особливості функціонування сполучників, зокрема єднальних, що спричинено намаганням авторів повернути до вжитку занепалі зв'язкові засоби.

Їхнє спеціалізоване вживання визначають як поєднання сурядним зв'язком предикативних частин або членів речення й експлікацію однойменних семантико-синтаксичних відношень між предикативними частинами у складносурядному реченні або однорідними членами в простому ускладненому реченні, унаслідок чого в цих синтаксичних конструкціях виникають темпоральні (двобічні) семантичні відношення зі значеннями одночасності, часової послідовності, причиново-наслідкові та умовно-наслідкові відношення, що, як зауважують лінгвісти, є певними модифікаціями семантико-синтаксичних відношень у складнопідрядному реченні [2, с. 54].

Формально-граматична й семантико-синтаксична функції єднальних сполучників неодноразово були об'єктом аналізу в дослідженнях Л. Булаховського [6], Ф. Медведєва [7], А. Грищенка [4], І. Вихованця [1], К. Городенської [2] та ін., проте єднальні сполучники не підлягали виченню як окремий клас слів для оформлення єднального зв'язку в сучасних періодичних виданнях Житомирщини, що й зумовлює *актуальність* наукової розвідки.

Мета статті – з'ясувати особливості реалізації єднальними сполучниками формально-граматичної і семантико-синтаксичної функцій у складносурядному та простому ускладненому реченнях.

Спостереження над вираженням єднальними сполучниками своєї семантико-синтаксичної ролі показують, що в переважній більшості періодичних видань Житомирщини широко використовують синтаксичні конструкції з єднальним сполучником *і*, де він поєднує сурядним зв'язком:

а) дві предикативні частини у складносурядному реченні: *Нарощення обороноздатності є правильним напрямком, і проблеми тут є цілком реальними* (І. 12.03.14, с. 3); *Навесні найчастіше ми маємо справу з полінозом – алергічною реакцією на пилок рослин і найчастіше така алергія відноситься до дихальної системи* (І. 30.04.14, с. 9); *Імунітет може «запам'ятати» алерген, і на наступний рік симптоми будуть проявлятися набагато серйозніше* (І. 30.04.14, с. 9);

б) двоє однорідних членів у простому ускладненому реченні для маркування єднальних семантико-синтаксичних відношень зі значенням одночасності та причиново-наслідковими відношеннями, напр.: *Однак споживання кофеїну ...піднімає настрій і забезпечує приплив сил* (І. 12.03.2014, с. 17); *Ми фактично відреагували миттєво і взяли на себе завдання охорони порядку у Житомирі* (С. 12.03.2014, с. 3).

Синтаксичні одиниці, поєднані цим сполучником, надають висловленню загального беземоційного колориту, стандартизують і структурують його, виконуючи таким чином роль своєрідних мовних штампів, функціонування яких не має певного інформаційного навантаження, а лише додає тонального відтінку.

Єднальний сполучник *й*, як відомо, є фонетичним варіантом єднального сполучника *і*. Його вживають для побудови милозвучної фрази. Лінгвісти пояснюють, що заміна *і* на *й* зумовлена передусім ритмом мови та логічною наголошеністю компонентів, поєднаних сполучником [9, с. 517].

На шпальтах сучасних газетних видань Житомирщини єднальний сполучник *й* функціонує переважно як засіб поєднання однорідних членів у простому ускладненому реченні, між якими встановлено семантику послідовності та одночасності, напр.: *...редька стимулює виділення шлункового соку й поліпшує апетит* (І. 12.03.2014, с. 17); *Два пасажирів четвірки вийшли в центрі міста й направились до магазину побутової техніки* (І. 12.03.2014, с. 8); *Водій поспішив зникнути з місця й скерував автівку в сторону райвідділу міліції* (І. 12.03.2014, с. 8).

Ф. Медведєв свого часу наголошував, що «механічна заміна *і* на *й* із міркувань доброзвучності недопустима, ...*й* тісніше зливає слова у вимові й у свідомості, отже, воно не прийняте у випадках зіставлення, коли треба відтінити певну логічну наголошеність кожного із слів, з'єднаних сполучником *і*» [7, с. 24-25]. На жаль, редактори сучасних регіональних періодичних видань доволі часто не є знавцями законів милозвучності, а тому виникають недоліки в емоційній побудові висловлення.

У мові сучасної періодики Житомирщини органічним і регулярно вживаним залишається єднальний сполучник *та*. Як зауважує К. Городенська, активне функціонування *та* в єднальній ролі «урізноманітнює використання в реченні сполучні засоби, а також сприяє побудові милозвучної фрази» [3, с. 8].

Традиційно вважали, що єднальні сполучники *і*, *й* спеціалізуються на вираженні ширшої семантики, ніж *та*, бо вони поєднують однорідні члени речення й предикативні частини, тоді як *та* – переважно однорідні члени речення, тому він не може замінити їх у всіх властивих позиціях. Окрім того, якщо *і*, *й* поширювали на всі стилі української літературної мови, то використання *та* обмежували мовою фольклору [5, с. 156; 7, с. 25-26].

Відмінність між сполучниками *і* (*й*), *та* мовознавці вбачали й у реалізації кількох значеннєвих відтінків, наголошуючи, що в межах єднального відтінку *та* синонімічний до *й*, а в перелічувальній функції він зберігає єднальну чи приєднувальну семантику [6, с. 158]. Натомість А. Грищенко констатував, що

сполучник *та* вживають значно рідше як єднальний, і пояснював це тим, що він широко представлений у зіставно-протиставній функції [4, с. 42-43].

Та як засіб зв'язку предикативних частин у складносурядному реченні автори газетних видань використовують дещо обмеженіше, натомість він розширює свої функціонально-стильові параметри в простому ускладненому реченні, поєднуючи сурядним зв'язком:

а) скорочене та повне складне слово, що мають спільний другий компонент, напр.: *Нині тут існує паромна переправа, але вантажо- **та** пасажиропотік невеликі* (І. 12.03.2014, с. 5);

б) двоє однорідних членів речення, напр.: *...метою ...є повалення існуючого світопорядку **та** історичний реванш Росії за «приниження» 1991-2004 років* (І. 12.03.14, с. 3); *Цей овоч виводить з організму надмірний холестерин, а отже допомагає профілактиці **та** лікуванню атеросклерозу* (І. 12.03.2014, с. 17);

в) останній однорідний член речення до двох і більше попередніх, напр.: *За даними «Інтерфаксу», Володимир Путін днями скликав термінову нараду з «кримського питання» за участі всіх ключових міністрів – оборони, закордонних справ, спікера Держдуми **та** очільників Радбезу РФ* (І. 12.03.14, с. 5); *Йдеться не лише про воду для зрошення полів степового Криму, а й загалом про водопостачання міст – Сімферополя, Керчі, Севастополя **та** решти* (І. 12.03.14, с. 5).

На наше переконання, залучення до вжитку єднального сполучника *та* сприяє не лише орозмовленню текстів сучасного публіцистичного стилю української літературної мови, а й відшліфовує власну самобутню сполучникову систему, що якимось чином була модифікована в певний період розвитку.

У сучасних українських періодичних виданнях Житомирщини зрідка натрапляємо на складносурядні речення з повторюваними заперечними сполучниками *ні... ні, ані... ані*, що поєднують в основному предикативні

частини складного речення з додатковою заперечною семантикою чи однорідні члени простого ускладненого речення.

А. Грищенко наголошував, що єднальний сполучник *ні... ні* виражає протилежні за своєю природою значення (спочатку перелік подій чи можливих явищ, а потім – заперечення цієї можливості) [4, с. 140]. На противагу йому, І. Слинко вважав, що *ні... ні* використовують переважно зі стилістичною метою [8, с. 14-15].

Єднальні сполучники *ні... ні*, *ані... ані* поєднують однорідні члени в простому ускладненому реченні для увиразнення заперечного характеру повідомлення, що, відповідно, категорично забороняє якусь подію, об'єкт чи явище, напр.: *У дитинстві я не мала багато розваг, у мене не було ні братиків, ні сестричок* (С. 12.03.14, с. 17); *Якщо Україну не влаштує ані перший, ані другий варіант, то треба готуватися до війни* (І. 12.03.14, с. 3); *Однак Медведчук стверджував, що ані він, ані члени його родини стосунку до «Бескиду» не мають* (І. 12.03.2014, с. 9); *Та 57 його членів не мають необхідних для такої роботи ні досвіду, ні виробничої практики* (І. 26.03.2014, с. 2); *Ані попередній, ані поточний, ані майбутній виконкоми цим критеріям відповідати не будуть...* (Х. 26.03.2014, с. 15).

Повторювані єднальні сполучники *ні... ні*, *ані... ані* сприяють орозмовленню висловлення й підкреслюють семантику заперечення в заперечних реченнях.

Значно рідше простежуємо випадки використання стійких словосполук із єднальним сполучником *ні... ні* в ролі засобу поєднання складників, що краще увиразнює заперечний відтінок висловлення, як-от: *Років з десять у місті про нього не було ні слуху, ні духу* (І. 26.03.2014, с. 2).

Як бачимо, у сучасній житомирській пресі найпродуктивніше роль експлікаторів єднального зв'язку виконують одиничні сполучники *і (й)*, *та*, повторювані *ні... ні*, *ані... ані*, причому сфера їхнього функціонування охоплює переважно просте ускладнене речення. У перспективі маємо можливість детальніше вивчити їхні функціонально-стильові параметри.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вихованець І. Р. Семантико-граматичні класи слів і слова-морфеми // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика». – Херсон, 2005. – Вип. 2. – С. 85-89.
2. Городенська К. Г. Сполучники української літературної мови: монографія. – К., Інститут української мови; Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – 208 с.
3. Городенська К. Г. Функціональні зони сполучників в українській науковій мові // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, 2005. – Вип. VI. – С. 7-13.
4. Грищенко А. П. Складносурядне речення в сучасній українській літературній мові. – К.: Наук. думка, 1969. – 155 с.
5. Коломієць Л. І. Сполучник // Сучасна українська літературна мова. Морфологія / За заг. ред. І. К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1969. – С. 514-524.
6. Курс сучасної української літературної мови / За ред. Л. А. Булаховського. – К. : Рад. школа, 1951. – Т. 2. Синтаксис. – 408 с.
7. Медведєв Ф. П. Система сполучників української мови: Короткий нарис. – Х., 1962. – 90 с.
8. Слинько І. І. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища школа, 1994. – 670 с.
9. Сучасна українська літературна мова. Морфологія / За заг. ред. І. К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1969. – 583 с.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ДЖЕРЕЛ

І.	Інтерес (Інформаційно-рекламна газета Житомирської області), м. Житомир
С.	Субота (народний тижневик), м. Житомир
Х.	20 хвилин (рекламно-інформаційний тижневик), м. Житомир